

KS. JACEK NOWAK SAC

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

MARYJA KRÓLOWĄ POLSKI

Słowa kluczowe: Maryja, Królowa, Królowa Polski

1. Wprowadzenie. 2. Tytuł Królowej. 3. Geneza Tytułu Królowej Polski. 4. Historia święta. 5. Teksty mszalne o Królowej Polski. 5.1. Teksty biblijne. 5.2. Teksty eucharystyczne. 5.3. Śpiewy procesyjne. 5.4. Prefacja. 6. Teksty Liturgii godzin o Królowej Polski. 7. Wnioski

1. WPROWADZENIE

W Kościele Maryja otrzymała wiele tytułów. Widać to chociażby w Litanii loretańskiej. Liczne sanktuaria maryjne czczą Matkę Bożą pod różnymi własnymi tytułami.

W Polsce, kiedy mówi się o Królowej Polski, każdy jednoznacznie ma na uwadze obraz jasnogórski. Za czasów Jagiełły jednak czczono obraz Matki Pocieszenia, który był sprowadzony z Bolonii do kościoła pw. św. Katarzyny na krakowskim Kazimierzu. Z tym obrazem było związane wezwanie: *BMV Polonorum* (NMP Polaków)¹.

Należy zatem zastanowić się, co oznacza sam tytuł Królowej, który otrzymała Maryja. Na tej podstawie lepiej zrozumie się tytuł Królowej Polski. Następnie warto zobaczyć początki i rozwój święta oraz dostrzec znaczenie Królowej Polski, ukazane w tekstach liturgicznych.

2. TYTUŁ KRÓLOWEJ

W tradycji chrześcijańskiej tytuł *Królowa* jest przypisywany Matce Bożej przynajmniej od IV w. Pojawia się już w pismach, np. św. Efrema Syryjczyka (zm. 373 r.), św. Hieronima (zm. 420 r.), św. Piotra Chryzologa (zm. 450 r.), św. Izydora z Sewilii (zm. 639 r.). Łączyli oni macierzyństwo Maryi z Jej Wniebowzięciem. Po wydaniu Encykliki *Ad Caeli Reginam* Piusa XII były prowadzone dalsze rozważania na temat królewskości Maryi, również na płaszczyźnie biblijnej².

¹ J. Wojnowski, *Rozwój czci Matki Bożej w Polsce*, HD 6 (1957), 859.

² Por. A. Serra, *Regina*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia*, red. S. de Fiores, S. Meo, Milano 1985, 1191–1193.

Pius XII, w Encyklice *Ad Caeli Reginam* (11 X 1954 r.) powołuje się na papieża Benedykta XIV, który nazywa Maryję „Królową nieba i ziemi”³. Jej królewska godność, jak zauważa papież, wynika z Bożego macierzyństwa. Dalej stwierdza, że przewyższa Ona godnością wszystkie stworzenia, a nawet „nie tylko zdobyła najwyższy po Chrystusie szczyt doskonałości i dostojęstwa, ale odziedziczyła i pewną część tej władzy, dzięki której Jej Syn i nasz Zbawca [...] panuje w sercach i ludzkich umysłach”⁴. Stąd rzeczywiście Maryja jest Matką Króla wszystkich stworzeń.

Królewska godność Maryi, będącej w chwale, pojawia się w bezpośredniej relacji do królewskiej godności Chrystusa. Królewskość Maryi zależy i wynika z królewkości Mesjasza, czyli jest Ona Królową w znaczeniu wtórnym. Obraz tych relacji występuje w zachowaniu Salomona: „Batszeba weszła do króla Salomona [...]. Wtedy król wstał na jej spotkanie. Oddał jej pokłon, a potem usiadł na swym tronie. Kazał postawić też tron dla matki króla i usiadła po jego prawej ręce. Ona wtedy powiedziała mu: «Mam do ciebie jedną małą prośbę. Nie odmawiaj mi!» A król jej odrzekł: «Proś, moja matko, bo tobie nie odmówię»” (1 Krl 2, 19–20). Tak też Chrystus Król postąpił wobec swojej Matki po Jej Wniebowzięciu, koronując Ją na Królową – Matkę. Maryja jest Matką Syna pochodzącego z królewskiego rodu Dawida, o którym Gabriel powiedział, że „będzie On wielki i zostanie nazwany Synem Najwyższego, a Pan Bóg da Mu tron Jego praojca, Dawida. [...], a Jego panowaniu nie będzie końca” (Łk 1, 32.33b)⁵. Łukasz wyraźnie wskazuje na bezgraniczną władzę Syna Bożego, który jest równocześnie Synem Maryi, a Jego panowanie oznacza Królestwo Boże⁶. Stąd Matka Syna Bożego staje się Królową – Matką w Królestwie, które nie jest z tego świata (por. J 18, 36).

Królewska godność Maryi wynika także z faktu, że będąc wolna od grzechu, jako Niepokalanie Poczęta, składa Bogu w ofierze całkowite swoje życie i dzięki temu osiąga stan królewskiej wolności. Dlatego została nazwana „Królową wszystkiego” – *Regina Universorum* (KK 59).

3. GENEZA TYTUŁU KRÓLOWEJ POLSKI

Tytuł „Królowa Polski”, można by powiedzieć, dojrzewał w świadomości Polaków. J. Długosz opisuje obraz Matki Bożej w Częstochowie, przedstawiając go jako „imago Gloriosissimae et Excellentissimae Virginis et Dominae ac Reginae mundi et nostra Mariae” (obraz Maryi Najchwalebniejszej i Najdostojniejszej Dziewicy i Pani Królowej świata i naszej)⁷. Szczególnie od początku XVII w. zaczęto stosować tytuł „Królowej” w odniesieniu do Maryi jako Opiekunki narodu pol-

³ Pius XII, Encyklika *Ad Caeli Reginam*, AAS 46 (1954), 631.

⁴ Tamże, 636.

⁵ Dawid zostaje namaszczonej na króla nad Izraelem (2 Sm 5, 2–3). Rodowód Jezusa wskazuje na pochodzenie z rodu Dawida (Mt 1, 6–16).

⁶ Por. F. Gryglewicz, *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań–Warszawa 1974, 89–90.

⁷ J. Długosz, *Liber beneficiorum*, t. III, w: *Opera omnia*, t. IX, Cracoviae 1864, 123.

skiego. Podczas kazań coraz więcej mówiono, że Matka Boża chce, aby nazywać Ją „Królową Polski”⁸.

Wydarzeniem bez precedensu było złożenie Ślubów przez króla Jana Kazimierza. T. Glemma podaje, że w przeszłości doszukiwano się motywacji w uroczystej deklaracji króla Ludwika XIII z 1638 r., który oddał Francję pod szczególną opiekę Bogarodzicy, a także w poświęceniu się Matce Bożej przez Portugalię w 1646 r. Wspomniany Autor uważa jednak, że na decyzję Jana Kazimierza miał wpływ Episkopat Polski, a przede wszystkim prymas Andrzej Leszczyński, jak również biskupi: Kazimierz Florian Czarторыski, Stefan Wydźga oraz Andrzej Trzebicki⁹.

Król Jan Kazimierz składał Śluby 1 kwietnia 1656 r. w sobotę, w oktawie po Zwiastowaniu NMP, w katedrze lwowskiej przed obrazem Matki Bożej Łaskawej Domagaliczkiej¹⁰. Według opisu nuncjusza papieskiego Piotra Vidonima bezpośrednio przed podniesieniem Najświętszego Sakramentu (*immediate ante elevationem Sanctissimi Sacramenti*) król zszedł z tronu, ukląkł na pierwszym stopniu ołtarza, złożył koronę i berło, a następnie wypowiedział ślubowanie w języku łacińskim¹¹.

Te same Śluby po królu powtórzył w imieniu wszystkich stanów Rzeczypospolitej podkanclerzy koronny biskup przemyski Andrzej Trzebicki. Następnie król oddał cześć obrazowi Matki Bożej i ucałował krzyż, a po nim to samo uczynili senatorowie i każdy z nich złożył dowolną ofiarę. Po Mszy św. udał się król do pobliskiego kościoła Ojców Jezuitów, gdzie przed obrazem Matki Bożej Śnieżnej razem z nuncjuszem Piotrem Vidonim odmówili Litanię do Matki Bożej. Z inicjatywy nuncjusza dodano wezwanie „Królowo Polski, módl się za nami”, które powtórzono trzykrotnie¹².

Uznanie Maryi Królową Polski, pojawia się w Konstytucji sejmu koronacyjnego z 1764 r.¹³ Ze wspomnianego dokumentu można dowiedzieć się, że tytuł „Królowej Polski” jest związany z obrazem częstochowskim.

4. HISTORIA ŚWIĘTA

Starania o ustanowienie święta Królowej Polski trwały bardzo długo. Dopiero we Lwowie działające Bractwo Najświętszej Panny Łaskawej i Grono Polek rozpoczęły próby wprowadzenia święta poprzez uroczyste obchodzenie rocznicy Ślubów w 1886 r. W tym samym duchu pracował w Krakowie profesor Wydzia-

⁸ S. Szafraniec, *Z badań nad genezą tytułu Najświętszej Panny: „Królowa Polski”*, RBL 10 (1957), nr 4–5, 274.

⁹ T. Glemma, *Śluby Jana Kazimierza*, RBL 9 (1956), nr 4–6, 191–193.

¹⁰ Obraz Matki Bożej Łaskawej nazywany jest Domagaliczkiej, na pamiątkę młodo zmarłej w 1598 r. Katarzyny Domagaliczówny. Obraz został wykonany przez jej dziadka Józefa Wolfowicza. Początkowo wizerunek wisiał nad grobem na katedralnym murze cmentarnym. Stąd był nazywany obrazem Matki Bożej „Marmurkowej”. Kiedy jednak zasłynął cudami, rodzina Domagaliczów wybudowała osobną kaplicę przy kościele, do której w 1645 r. przeniesiono obraz. Na czas uroczystych ślubów Jana Kazimierza przyniesiono obraz do katedry, T. Glemma, art.cyt., 194; J. Wojnowski, dz.cyt., 860.

¹¹ T. Glemma, art.cyt., 194.

¹² Tamże, 196.

¹³ S. Szafraniec, *Królowa Narodu Polskiego*, HD 6 (1957), 892.

łu Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego ks. Józef Pelczar (od 1899 r. biskup przemyski, a obecnie święty), który w 1891 r. założył Bractwo Najświętszej Panny Królowej Korony Polskiej w celu realizacji ślubów Jana Kazimierza¹⁴.

Leon XIII dekretem z 18 kwietnia 1890 r., na prośbę arcybiskupa Seweryna Morawskiego, pozwolił lwowskiemu Arcybractwu NMP Królowej Korony Polskiej na specjalne święto patronalne, obchodzone w pierwszą niedzielę maja. Jednak własnych tekstów mszalnych nie było. Na prośbę arcybiskupa Józefa Bilczewskiego Stolica Apostolska dekretem z 29 listopada 1908 r. ustanowiła święto Królowej Polski dla archidiecezji lwowskiej. Dekret z 18 marca 1909 r. wprowadzał też święto dla diecezji przemyskiej. Obchody miały być w pierwszą niedzielę maja. Natomiast dekret z 12 października 1923 r. wprowadził dla całej Polski dzień 3 maja jako święto Królowej Polski¹⁵. 7 stycznia 1930 r. zostały zatwierdzone liturgiczne teksty brewiarzowe i formularz mszalny, do tego czasu stosowano teksty wspólne o NMP¹⁶.

27 lipca 1920 r. Episkopat Polski ponownie obiera Maryję na Królową Polski:

„Najświętsza Maryjo Panno, oto my biskupi polscy, składając Ci w imieniu własnym i naszych diecezjan i w imieniu wszystkich wiernych synów Polski hołd i pokłon, obieramy Cię na nowo naszą Królową i Panią i pod Twoją przemożną uciekamy się obronę”¹⁷.

5. TEKSTY MSZALNE O KRÓLOWEJ POLSKI

Teksty mszalne przechodziły pewną ewolucję. Należy wziąć pod uwagę teksty pierwotne, a następnie dwie zmiany dokonane po promulgacji Konstytucji o liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II (4 grudnia 1963 r.). Przy pierwszej zmianie, zatwierdzonej przez kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski, podpisanej 3 kwietnia 1965 r.¹⁸, a wydanej drukiem w 1968 r.¹⁹, wprowadzono poprawki w antyfonie na wejście, dano nową kolektę, uzupełniono tekst o graduale (poza okresem Wielkanocy) i tractus (w Wielkim Poście), zmieniono modlitwę nad darami oraz modlitwę po komunii. Natomiast przy drugiej zmianie²⁰ wprowadzono całkiem nową antyfonę na wejście, opuszczono gradual, tractus i antyfonę na ofiarowanie oraz podano nowy tekst modlitwy po komunii. W odniesieniu do czytań biblijnych zauważa się dużą zmianę tekstów, oprócz Ewangelii.

¹⁴ T. Glemma, art.cyt., 198.

¹⁵ S. Koperek, *Królowa Polski*, w: J. Kutnik, *Litania loretańska*, Kraków 1983, 249–250.

¹⁶ Sacra Congregazione dei Riti, *Congregazione ordinaria*, nr 8, AAS 22 (1930), 46.

¹⁷ S. Szafraniec, dz.cyt., 893.

¹⁸ Dekret kard. Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski (Nr 1429/65/P) z 3 kwietnia 1965 r.: Archiwum Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski.

¹⁹ *Mszal rzymski łacińsko-polski*, Paris 1968, 138*–140*.

²⁰ Druga zmiana dotyczy już *Lekcjonarza mszalnego*, t. VI, Poznań 1976 oraz *Mszalu rzymskiego dla diecezji polskich*, Poznań 1986.

5.1. TEKSTY BIBLIJNE

Lekcja do 1976 r. była zaczerpnięta z Jdt 13, 22.23–25 (według Wulgaty); obecnie według Biblii Tysiąclecia, wyd. V są to wersety: Jdt 13, 17b.18b–20. *Alleluja* natomiast pochodziło z PnP 6, 3.9; Jdt 13, 22 (według Biblii Tysiąclecia, wyd. V: PnP 6, 4a.10b; Jdt 13, 17b). Ewangelia była perykopą z J 19, 25–27²¹. Teksty biblijne wychwalają Maryję i wyrażona jest w nich prośba o Jej pomoc.

Obecne czytania, oprócz Ewangelii, zostały dobrane z innych tekstów biblijnych²².

Pierwsze czytanie: Ap 11, 19a; 12, 1–6a.10ab

Arka Przymierza w świątyni jerozolimskiej pojawia się wśród ludu wybranego, a więc Bóg będący w narodzie polskim objawia Niewiastę – Maryję, która jest Królową Polski. Wieniec z gwiazd dwunastu wskazuje na plemiona Izraela i na apostołów. Staje Ona w centrum historii zbawienia razem z Chrystusem (por. KL 103; KK 50–59) i dlatego Maryja umacnia w walce z Szatanem. Miejscem przygotowanym przez Boga jest dzisiaj Kościół, który jak Syn Boży był znienawidzony przez Szatana, tak i Mistyczne Ciało Chrystusa cierpi różnorakie prześladowania. Maryja jednak ma świadectwo Jezusa i przekazuje je Kościołowi. Ona jest znakiem pełni i triumfu Kościoła, co zostaje wyrażone w w. 10ab poprzez hymn zwycięstwa i chwały.

Psalm responsoryjny: Jdt 13, 18bcde. 19–20 (R.: por. 15, 9e)

Należy zauważyć, że za tekst Psalmu responsoryjnego posłużyła lekcja z tekstów sprzed 1976 r.

Refren jest odpowiedzią na znaczenie Maryi ukazanej w pierwszym czytaniu. Chłuba z Królowej Polski wynika, że jest Ona znakiem pełni i triumfu Kościoła.

Dwie zwrotki Psalmu wysławiają Maryję jako wybraną przez Boga i pokładającą w Nim ufność. Patrząc na tę treść, w kontekście Królowej Polski, a także biorąc pod uwagę refren, należy stwierdzić, że ludzie, zwracając się do Niej, ufają w Jej pomoc i walkę z Szatanem. Trzeba dostrzec to zaufanie poprzez pryzmat Ewangelii, że Maryja jest Matką Kościoła, którą On bierze do siebie (por. J 19, 27).

Drugie czytanie: Kol 1, 12–16

Drugie czytanie nie tyle odnosi się do Maryi, ile bardziej do ludzi wierzących. Ta perykopa przedstawia eschatologiczne wezwanie, aczkolwiek nie chodzi tu tylko o życie wieczne. Należy zauważyć, że eschatologia zaczyna się już w życiu doczesnym (por. Łk 17, 21).

Biorąc pod uwagę maryjny kontekst, można dostrzec w eschatologii zaczynającą się w teraźniejszości ufność pokładaną w Królowej Polski (z psalmu responsoryjnego) i Matki (z Ewangelii), która pomaga swoim dzieciom w życiu we własnej ojczyźnie, ale zdążającym do ojczyzny niebiańskiej. Nie mniej jednak główny akcent czytania jest postawiony na zaangażowaniu się człowieka w dzieło odkupienia.

²¹ *Mszal rzymski*, opr. ojcowie benedyktyni z opactwa tynieckiego, Poznań 1963, 688–689.

²² *Lekcjonarz mszalny*, t. VI, Poznań 2019, 141–143.

Śpiew przed Ewangelią: J 19, 27

Aklamacja śpiewu allelujacyjnego wprowadza w istotę perykopy Ewangelii. Matka Syna Bożego staje się Matką ludzi.

Ewangelia: J 19, 25–27

Testament Jezusa dany z krzyża ma znamię mesjańskie. Ludzki testament byłby skierowany tylko do Jana, aby zaopiekował się matką. W skierowanych słowach do ucznia: „Oto Matka twoja” uwydatnia się relacja Maryi do Jana, a tym samym, patrząc perspektywicznie, do całego Kościoła, czyli staje się Ona Matką tych wszystkich, którzy chcą uczestniczyć w odkupieniu. Widać tu nawiązanie do treści drugiego czytania. Chrystus, dokonując dzieła odkupienia, okazał swoją miłość względem wszystkich ludzi, a Maryja, jako duchowa matka, przelewa swoją miłość na całą rodzinę ludzką. W taki sposób Maryja poprzez swoją opiekę nad człowiekiem odpowiada na słowa swojego Syna: „Oto Matka twoja”.

Przyjęcie przez ludzi Maryi za Matkę stanowi odpowiedź na słowa Jezusa: „Oto syn Twój”. Człowiek przyjmujący Maryję za Matkę utożsamia się z Janem, stając się dzieckiem Niewiasty spod krzyża.

Matka Jezusa, będąc Królową, która stoi obok Króla (por. 1 Krl 2, 19–20), przez którego zostaje przekazana jako Matka ludzi, staje się dla nich Matką – Królową. Z tej refleksji wynika wniosek, że chrześcijanie w Polsce, którzy włączają się w dzieło odkupienia Chrystusa, przyjmują równocześnie Jego Matkę jako Królową Polski.

5.2. TEKSTY EUCHOLOGIJNE

Teksty euchologiczne sprzed 1965 r. w szczególności wyrażały prośbę do Maryi, aby pomagała w walce ze złym duchem i otaczała opieką wiernych. W związku z rozwijającą się refleksją teologiczną zmieniono teksty sekrety (modlitwy nad darami), ponieważ wyrażała ona pogardę dla spraw ziemskich. Ta myśl jest zaprzeczeniem prawdy zawartej w Rdz 1, 28, gdzie człowiek otrzymał od Stwórcy nakaz podporządkowania sobie ziemi ze wszystkim, co na niej jest. Człowiek przez „swoją pracę uczestniczy w dziele swego Stwórcy”²³. Tę prawdę podaje również KDK 34–39.

Warto zatem w całości podać trzy modlitwy występujące w przedsoborowym mszale²⁴.

Kolekta

Wszechmogący i miłosierny Boże, któryś dał nam w Najśw. Maryi Pannie przedziwną pomoc dla obrony naszego narodu, spraw łaskawie, abyśmy z taką pomocą, walcząc za życia, w chwili śmierci zdołali odnieść zwycięstwo nad złośliwym wrogiem.

Sekreta

Przyjmij, Panie, ofiarę, jaką Ci składamy czcząc pamięć najłaskawszej Dziewicy Maryi, która nas pociesza w każdym utrapieniu naszym i spraw, aby umysł nasz oświecony niebieskim światłem Ducha Świętego gardził dobrami ziemskimi, a zawsze dążył do niebieskich.

²³ Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, nr 25.

²⁴ *Mszal rzymski*, opr. ojcowie benedyktyni..., dz.cyt., 688–689.

Pokommunia

Boże, któryś dał nam Najświętszą Dziewicę Maryję za szczególną Patronkę, spraw łaskawie, abyśmy zasileni Twoim świętym darem doznawali Jej opieki we wszystkich przeciwnościach.

Modlitwa po komunii (1968 r.)

Posileni świętym darem, dzięki Ci składamy, Panie, i błagamy Twoje miłosierdzie, aby we wszystkich naszych przeciwnościach broniła nas Najświętsza Maryja Panna, Królowa Polski²⁵.

Dwa obecne teksty (kolekta i modlitwa nad darami) są z Mszału z 1968 r., natomiast została ułożona nowa modlitwa po komunii²⁶.

Kolekta

Boże, Ty daleś narodowi polskiemu w Najświętszej Maryi Pannie przedziwną pomoc i obronę, spraw łaskawie, aby dzięki wstawiennictwu naszej Matki i Królowej religia nieustannie cieszyła się wolnością, a ojczyzna rozwijała się w pokoju.

Część anamnetyczna nawiązuje do pierwszego czytania. Bóg, będący w swoim ludzie, daje Maryję narodowi polskiemu jako Królową (por. Ap 11, 19a; 12, 1). Ona stanowi pomoc i obronę dla narodu. Wynika to także z trzeciego czytania (por. J 19, 27). Wiara w obronę była już wyrażana w najstarszej maryjnej modlitwie: *Pod Twoją obronę* z III w. Koptyjscy chrześcijanie w Egipcie właśnie tak się do Niej zwracali, ponieważ cierpieli szczególne prześladowania za czasów cesarzy rzymskich, poczynając od Septymiusza Seweryna (193–211) aż do Dioklecjana (285–305). Maryi jako Matce Boga przysługuje przymiot obrony²⁷.

Prośba natomiast zawiera prawdę wyrażoną przez Sobór Watykański II: „Dążenie się wolności w społeczności ludzkiej dotyczy zwłaszcza tego, co jest dobrem ducha ludzkiego przede wszystkim zaś tego, co odnosi się do swobodnego praktykowania religii w społeczeństwie” (DWR 1). Druga prośba dotyczy rozwoju ojczyzny w pokoju. Chodzi tu o to, aby nie było w niej wojny, ani innych zamieszek. Pokój jednak należy rozumieć jako dar Chrystusa (por. J 14, 27), aby go mieć (por. J 16, 33). Święty Paweł wyraźnie stwierdza: „On (Chrystus) bowiem jest naszym pokojem” (Ef 2, 14). Pokój zatem jest skutkiem właściwego życia moralnego, które prowadzi do prawdziwego rozwoju ojczyzny. To podwójne rozumienie pokoju zmierza do autentycznego wyrazu ufności Maryi, na co również zwraca uwagę treść psalmu responsoryjnego.

Modlitwa nad darami

Wszzechmogący Boże, wejrzyj litościwie na modlitwy i ofiary swojego ludu i przez wstawiennictwo Najświętszej Maryi Panny, Królowej Polski, spraw, abyśmy sami stali się wieczystym darem dla Ciebie.

²⁵ Mszał rzymski łacińsko-polski..., dz.cyt., 140*.

²⁶ Mszał rzymski dla diecezji polskich, Poznań 2010, 55’.

²⁷ Por. J. Nowak, *Maryja w liturgii i pobożności Kościoła*, Poznań 2009, 275, 282.

Modlitwa nad darami koresponduje z obrzędem przygotowania darów i wprowadza w tematykę anafory. Widać zatem zachętę do połączenia ofiary Chrystusa z własną ofiarą człowieka (por. KK 10, 34; KL 10). Prośba tej modlitwy jest zaczerpnięta z formularza wspólnego o NMP (nr 4)²⁸. Maryja, Królowa Polski, jest tu wspomniana z prośbą o wstawiennictwo (por. KK 66, 69).

Modlitwa po komunii

Boże, nasz Ojcze, oddając cześć Najświętszej Maryi Pannie, przyjęliśmy Sakrament odkupienia, spraw, abyśmy zostali napełnieni Twoją łaską i coraz głębiej uczestniczyli w tajemnicy zbawienia.

Modlitwa jest wzorowana na tekście z formularza wspólnego o NMP (nr 3)²⁹.

Uczestnictwo w tajemnicy zbawienia, które jest konsekwencją dzieła zbawienia, zawierającego się w Eucharystii, nawiązuje tematycznie do drugiego czytania. Cześć oddawana Maryi, Królowej Polski, wspomniana w modlitwie, wynika z faktu, że jest Ona Matką Syna Bożego, ale także i naszą, co podaje Ewangelia dnia (por. J 19, 26–27).

5.3. ŚPIEWY PROCESYJNE

W przedsoborowym formularzu były trzy antyfony: na wejście – Ps 45 (44), 2; na ofiarowanie – Jer 18, 20 (obecnie nie ma już tej antyfony); na komunię, ta pozostała w tekstach posoborowych. W Mszałe z 1968 r. uległa zmianie antyfona na wejście. Pierwsza jej część została zastąpiona tekstem nawiązującym do 1 Mch 6, 14–15.

Obecnie została zmieniona tylko antyfona na wejście, a na komunię pozostała ta sama.

Antyfona na wejście: Ap 12, 1

Antyfona na wejście wprowadza w temat liturgii, który następnie zostaje rozwinięty w tekstach biblijnych i euchologijnych. Tekst tej antyfony wskazuje na Maryję, jako Królową, i pochodzi z Ap 12, 1, co stanowi werset zaczerpnięty z pierwszego czytania.

Antyfona na komunię

Najdostojniejsza Królowo świata, Maryjo zawsze Dziewico, która porodziłaś Chrystusa Pana, Zbawiciela wszystkich ludzi, wypraszaaj nam pokój i zbawienie.

Ta antyfona występowała już w formularzu przedsoborowym. Należy jej treść odczytywać w kontekście czytań. Maryja wstawia się za swoimi dziećmi, jako Matka (J 19, 26b), w ich życiu teraźniejszym, ale także w dążeniu do królestwa niebieskiego (por. Ap 12, 10ab). Ten temat dostrzega się także w kolekcie i modlitwie po komunii.

²⁸ *Mszał rzymski dla diecezji polskich...*, dz. cyt., 7".

²⁹ Tamże, 6.

5.4. PREFACJA

Ona, przyjmując pod krzyżem testament Bożej miłości, wzięła za swoje dzieci wszystkich ludzi, którzy przez śmierć Chrystusa narodzili się do życia wiecznego. Wyniesiona do niebieskiej chwały otacza macierzyńską miłością Naród, który ją wybrał na swoją Królową, broni go w niebezpieczeństwach, udziela mu pociechy w utrapieniach i wspiera go w dążeniu do wiecznej ojczyzny, aż nadejdzie pełen blasku dzień Pański³⁰.

Embolizm prefacji czerpie swoją treść z perykopy Ewangelii dnia (J 19, 25–27), ukazującej testament z Krzyża. Maryja staje się Matką nie tylko dla Jana, ale wszyscy ludzie zostają Jej dziećmi. Prefacja odwołuje się także do pierwszego czytania (Ap 11, 19a; 12, 1–6a.10ab), które wyjaśnia królowanie Maryi w niebie i przedstawia Jej opiekę nad ludźmi żyjącymi na ziemi. Wyraźny akcent pierwszego czytania postawiony na Niewieście rodzącej Dziecię, pozwala zrozumieć rolę Maryi w odniesieniu do polskiego narodu, którego broni, pociesza i wspiera. Ostatnie syntagmy embolizmu wskazują na celowość opieki Maryi w wymiarze eschatologicznym. Można zatem upatrywać tych treści także w kontekście drugiego czytania (Kol 1, 12–16).

Dziękczynienie, które zawsze rozpoczyna prefację, zyskuje swoje rozwinięcie w embolizmie. Motywacja zawarta w tej części jest zatem konsekwencją treści wynikających z liturgii słowa. Dzięki temu dostrzega się liturgię słowa i liturgię eucharystyczną jako „jeden akt kultu” (KL 56). W związku z tym cała Msza święta stanowi uwielbienie i dziękczynienie składane Bogu, że dał Maryję narodowi, który czci Ją jako Królową Polski.

6. TEKSTY LITURGII GODZIN O KRÓLOWEJ POLSKI

Teksty brewiarzowe z 1930 r.³¹ zawierają trzy hymny *Ave, maris stella* (Nieszpory), *Dum tuos caelum recolit triumphos* (Matutinum) i *Te Redemptoris Domini-que nostri* (Jutrznia)³².

Z tekstów Pisma Świętego, w których Kościół dostrzega Maryję, jest pięć antyfon: I Ant. – Jdt 13, 18; II Ant. – por. Iz 22, 21b; III Ant. – Jdt 15, 9; IV Ant. – Iz 15, 5; V Ant. – por. PnP 7, 7. W obecnej *Liturgii godzin* I Ant. jest tożsama z I Ant. do psalmodii w I Nieszporach, a III Ant. z II Ant. w tej samej godzinie kanonicznej. Capitulum (dziś czytanie krótkie) w poszczególnych godzinach było zaczerpnięte z lekcji mszalnej: I Nieszpory, Jutrznia i Tertia – Jdt 13, 22 (BT – Jdt 13, 17b), Sexta – Jdt 13, 23 (BT Jdt 13, 18b), Nona – Jdt 13, 23–24 (BT Jdt 13, 18d.19.20).

³⁰ Tamże, 79*.

³¹ *Officia propria pro clero dioecesium. Poloniae ex indulto SS. Pontificum recitando (pars verna)*, w: *Breviarium Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum*, Romae, Tornaci, Parisiis 1951, 36–45.

³² Na temat hymnów pisał: B. Gładysz, *Hymny na uroczystość N.M.P. Królowej Polski: Mysterium Christi* 3 (1931–32), nr 5, 197–199.

W II Nokturnie czytania są z historycznych dokumentów (*Ex historicis documentis*). Przedstawiają obronę Jasnej Góry (Lectio IV), opis Ślubów króla Jana Kazimierza (Lectio V) oraz w krótkich słowach mówią o uzyskaniu niepodległości przez Polskę i ustanowieniu święta przez papieża Piusa XI, który wcześniej był nuncjuszem w Polsce³³ (Lectio VI). Natomiast w trzecim Nokturnie jest czytanie z I Kazania na Narodzenie Pańskie św. Piotra Damianiego (Lectio VII, VIII, IX). Była ona homilią do Ewangelii dnia (J 19, 25–27).

Antyfony do *Magnificat* i *Benedictus* wyrażają ufność pokładaną w Maryi, u której również spodziewają się pomocy.

Modlitwą końcową godzin była kolekta mszalna.

Obecne teksty *Liturgii godzin*³⁴ zostały ułożone według zasad podanych przez KL 89, 92, 93, 94, 101.

Hymny na poszczególne godziny wychwalają Maryję, która broni naród polski, a on pokłada w Niej swą ufność. Antyfony do psalmodii (I i II Nieszporów oraz Jutrznii) również wysławiają Maryję.

Czytanie I Nieszporów (Ap 12, 1) stanowi początek I czytania Godziny czytań (Ap 12, 1–9.13–17), który jest w dużej części powtórzeniem I czytania mszalnego. Natomiast czytanie w Jutrzni (Iz 61, 10) w symbolu szat dostrzega „zatopienie się” w Bogu, a przez to zbawienie staje się faktem. Pierwsza część tego wersetu przypomina *Magnificat* (por. Łk 1, 46b–47). W II Nieszporach czytanie (Jdt 9, 11.14 – jest to modlitwa Judyty) wyraża myśl, że Bóg zawsze bierze w obronę pokrzywdzonych (w. 11). Chodzi o to, aby cały naród przyjmował w wierze wszechmoc Boga, który jest jedyną mocą (w. 14). Ten drugi werset należy porównać z Wj 6, 7; 7, 17; 10, 2; Pwt 4, 35.

Drugie czytanie w Godzinie czytań stanowi tekst Ślubów złożonych przez króla Jana Kazimierza z 1 kwietnia 1656 r. w lwowskiej katedrze. W tym tekście są zawarte trzy śluby. Pierwszy z nich, odnoszący się do szerzenia kultu Matki Bożej, został spełniony niemalże od razu, ponieważ kult maryjny rozszerzał się żywiołowo. Drugi, dotyczący święta, został zrealizowany w 1908 r. dla archidiecezji lwowskiej, a w 1923 r. dla całej Polski. Natomiast trzeci ślub, wydaje się, że ma być realizowany permanentnie, gdyż nie chodzi tylko o nieszczęście zewnętrzne, ale domaga się ciągłego czuwania człowieka, aby żył w Bożym pokoju.

Antyfony do pieśni Maryi i Zachariasza są tożsame z antyfonami z 16 listopada, czyli NMP Ostrobramskiej, Matki Miłosierdzia. Jedyna różnica występuje w antyfonie I Nieszporów. Otóż 3 maja jest podany tytuł – „Święta Boża Rodzicielko”, a 16 listopada – „Matko Miłosierdzia”.

Antyfona w I Nieszporach ukazuje Maryję jako Orędowniczkę, Wspomożycielkę i Pośredniczkę (por. KK 61). Wyraża też wiarę w ufność do Maryi. Ta prawda przenika następnie treść odmawianego *Magnificat* (Łk 1, 46a–55). Antyfona w Jutrzni wy-

³³ Achille Ratti (późniejszy Pius XI) został mianowany 25 IV 1918 r. przez Benedykta XV wizytatorem apostolskim w Polsce, a od 19 VII 1919 do 2 XII 1920 r. był nuncjuszem apostolskim. W Warszawie 28 X 1919 r. przyjął święcenia biskupie z rąk kardynała Aleksandra Kakowskiego, K. Dopierała; *Księga papieży*, Poznań 1996, 402–403.

³⁴ *Liturgia godzin*, t. II, Poznań 1984, 1386–1395.

chwała Boga, który przez Maryję okazuje swoje miłosierdzie. Treść antyfony pozwala zatem wniknąć w ducha wypowiedzanego następnie Benedictus (Łk 1, 66–79).

Antyfony w II Nieszporach zawiera prawdę, że Bóg spełnia swoje obietnice przy udziale Maryi. Dzięki temu jest Ona czczona (błogosławiona) przez pokolenia ze względu na osobiste duchowe walory i wyjątkowe łaski otrzymane od Boga. Ta prawda jest konsekwencją słów Maryi, która mówi o sobie: „błogosławić mnie będą [...] wszystkie pokolenia” (Łk 1, 48b). Antyfony zatem wprowadza w ducha uwielbienia Boga w odmawianym Magnificat.

Prośby w I i II Nieszporach są tożsame. Ich treść ukazuje Maryję, jako Królową Polski, i wyraża ufność w modlitwie skierowanej za Jej wstawiennictwem.

Prośby w Jutrznii przedstawiają Maryję, jako Niepokalaną Dziewicę, która może dla ludzi wyprosić u Boga życie bez grzechu. Ponadto odwołuje się do Ewangelii dnia (J 19, 25–27), co uwidocznia się w prośbach wyrażających ufność do Maryi.

Modlitwą końcową każdej godziny jest kolekta mszalna.

7. WNIOSKI

Maryja otrzymała w narodzie polskim zaszczytny tytuł: „Królowej Polski”. Podstawą tytułu są teksty biblijne i nauczanie Kościoła, a mianowicie, że Maryja stoi obok Chrystusa, a więc może Go prosić o wiele. Polacy rzeczywiście zwracają się do Niej z różnymi prośbami, pokładając ufność w Jej wstawiennictwo. Teksty liturgiczne wskazują, że nie tylko samo zaufanie stanowi o kulcie Królowej Polski. Maryja, jako Matka – Królowa, stawia swoim dzieciom konkretne wymagania. Dotyczą one włączenia się w realizację nauki Jej Syna i w ten sposób uczestniczenia w tajemnicy zbawienia. Świadome uczestnictwo w liturgii sprawia, że Polacy mogą nazywać Maryję Królową Polski.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty Kościoła

Pius XII, Encyklika *Ad Caeli Reginam*, AAS 46 (1954), 625–640.

Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, Poznań 1981.

Sacra Congregazione dei Riti, *Congregazione ordinaria*, AAS 22 (1930), 45–47.

Księgi liturgiczne

Officia propria pro clero dioecesium. Poloniae ex indulto SS. Pontificum recitando (pars verna), w: *Breviarium Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum*, Romae, Tornaci, Parisiis 1951.

Mszal rzymski, opr. ojcowie benedyktyni z opactwa tynieckiego, Poznań 1963.

Mszal rzymski łacińsko-polski, Paris 1968.

Liturgia godzin, t. II, Poznań 1984.

Mszal rzymski dla diecezji polskich, Poznań 2010.

Lekcjonarz mszalny, t. VI, Poznań 2019.

Literatura

- Deptuła Cz., *Z zagadnień historii kultu maryjnego w Polsce*: AK 3 (1960), 392–419.
- Długosz J., *Liber beneficiorum*, t. III, w: *Opera omnia*, t. IX, Cracoviae 1864.
- Dopierała K., *Księga papieży*, Poznań 1996.
- Glemma T., Śluby Jana Kazimierza, RBL 9 (1956), nr 4–6, 187–203.
- Gładysz B., *Hymny na uroczystość N.M.P. Królowej Polski: Mystrium Christi* 3 (1931–32), nr 5, 197–199.
- Gryglewicz F., *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań–Warszawa 1974.
- Koperek S., *Królowa Polski*, w: J. Kutnik, *Litania loretańska*, Kraków 1983, 247–251.
- Nowak J., *Maryja w liturgii i pobożności Kościoła*, Poznań 2009.
- Serra A., *Regina*, w: *Nuovo Dizionario di Mariologia*, red. S. de Fiores, S. Meo, Milano 1988, 1189–1206.
- Staszewicz M., *Królowa Polski NMP*, 2. *W liturgii*, EK, t. 9, kol. 1373–1374.
- Szafranec S., *Królowa Narodu Polskiego*, HD 6 (1957), 888–895.
- Szafranec S., *Z badań nad genezą tytułu Najświętszej Panny: „Królowa Polski”*, RBL 10 (1957), nr 4–5, 271–279.
- Wojnowski J., *Rozwój czci Matki Bożej w Polsce*, HD 6 (1957), 846–86.

QUEEN OF POLAND MARY

Summary

The royal dignity of Mary is found mainly in two biblical texts: 1 Kings 2, 19–20 and Luke 1, 32. 33b. On October 11, 1954 Pope Pius XII issued an encyclical on this matter.

The title “Queen of Poland” dates back to the “Oath of Jan Kazimierz” i.e. to April 1, 1656. However, a long time had passed before the feast was introduced in the whole Poland. We had to wait until 1930.

Current liturgical texts praise Mary as the Queen of Poland. However, they demand that believers engage their lives in the work of redemption accomplished by Christ.

Key words: Mary, Queen, Queen of Poland

Nota o Autorze

Ksiądz **Jacek NOWAK** – pallotyn, profesor doktor habilitowany nauk teologicznych w zakresie liturgiki, kierownik Katedry Teologii Liturgii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, konsultor i sekretarz Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Konferencji Episkopatu Polski. ORCID: 0000-0001-5722-162X
Kontakt e-mail: jacekprzemnowak@wp.pl